

vati a poraniti nepřítele tasícího zbraň, při čemž za »nepřítele« považují se toliko příslušníci organisované branné moci, kdežto obyvatelé nepřátelské země na vlastní pěst zbrojící posuzují se jako odbojníci neboli harcovníci, a mohou být tedy po případě jako zločinci souzeni dle práva stanného.

Příslušníky státní branné moci rakousko-uherského mocnářství jsou osoby zařazené do c. a k. armády, do c. a k. válečného námořnictva, do bosenské trupy, do c. a k. zeměbrany (mořebrany) a královské zeměbrany a do organisované domobrany. Avšak i tyto části vojska požívají přednosti válečné strany jenom potud, pokud bojují dovolenými prostředky.

V. Dovolnými prostředky ve válce jsou: otevřená síla a leť; síly nesmí se však užívat ani zbytečně ani ukrutně (ku př. usmrcovati bezbranné nebo k boji neschopné, užívat zbraní jedem napuštěných nebo bezúčelné bolesti způsobujících atd., při čemž nelze uchýliti se k nízké šalbě nebo věrolomnosti: jako užívat falešných praporů nebo uniforem ještě na počátku boje nebo přepadnutí tlup, kterým byl zaručen odchod ve volném průvodu).

Než také jenom osoby branného stavu lze bezvýjimečně v boji muž proti muži usmrcovati a poraniti, kdežto osoby nenáležející k stavu brannému nesmí se ojedinele napadati; uchopí-li se však osoby tyto zbraně, pozbývají nároků na ušetření ve smyslu válečného práva.

Z osob vojenských nenáležejících ku stavu brannému osvobozeni jsou od válečného zajetí duchovní, lékaři, lékárníci a pomocníci hojičů, mají-li odznaky ustanovené konvencemi. Ostatní osoby ku př. auditory, profosy atd. lze zajmouti, a podobně i ty civilní osoby, které obstarávají jakékoli, třeba jen nepřímé služby válečné jako ku př. ministři, diplomati, úředníci, běžci atd.

Válka může býti skončena buďto bez jakéhokoli formálního prohlášení tím, že se všestranně zastaví nepřátelství a obnoví poznovu mírný styk, nebo tím, že přemožená strana úplně a bezpodmínečně vzdá se vítězi a moc státní na něho přejde, nebo konečně tím způsobem, že se uzavře formálně mír. Tento způsob jest v dnešním právu mezinárodním neobvyklejším. Prve než uzavřen jest mír, nastává klid zbroje, a na to následuje ratifikace ve formě smlouvy o míru spořádané ve člancích. (Viz též čl. »Postliminium« a »Neutralita«).

Právo věcné viz Věci a právo věcné.

Právo vodní.

I. Část všeobecná.

Voda jest nezbytným předmětem potřeby lidské jsouc netoliko požívána, ale v předních odvětvích lidské činnosti činitelem, který ve všech dobách mocně působil na osobní i hospodářský rozvoj lidské společnosti a vydatně přispěl k nesmírnému pokroku v přerozmanitých druzích výroby; i bylo nuceno zákonodárství náležitě přihlídnouti k dobročinným a požehnaným účinkům vody a vodstva. Již nejstarší zákoníky — tak zejména právo římské — upravuje svými předpisy vodu; mezi *res omnium communes*, k nimž přísluší každému právo užívání, řadilo právo římské vodu tekoucí (*aqua profluens*) a počítalo sem řeky, potoky, prameny, moře a jeho oblasti (pobřeží), kdežto soukromých práv bylo lze nabýti k vyloučeným částem vodstva, tak ku př. k načerpané vodě. Zvláště připadalo jednotlivci vlastnictví ku dnu mořskému a ku pobřeží, které podrobeno bylo panství člověka tím, že zřízeny byly na nich stavby; leč vlastnictví toto zaniká, jakmile zničena jest opět stavba rozpoutaným mořem nebo

jinak ve zkázu uvedena opět jinými živly. Pokud možno bylo nabytí práv soukromých při používání vody (dle práva římského), bylo lze též vodu obmeziti služebnostmi vodními, které byly služebnostmi věcnými a záležely v právu k čerpání vody (*servitus aquae haustus*), napájení zvířat (*servitus pecoris ad aquam appulsus*) a v právu vésti kamsi vodu (*servitus aquaeductus*). Přirozený odtok vody dešťové nesměl se však umělými zřízeními změnit, a římské právo udílelo v tomto případě poškozenému *actionem aquae pluviae arcendae* na odstranění oněch opatření, kterými změněn byl přirozený odtok vody dešťové způsobem poškozujícím sousední pozemek. Římské právo lišilo vody stále netekoucí (*torentia*) [k nimž náležely jmenovitě prameny a podzemní vřídla] od oněch vod, které tekou stále mezi dvěma břehy v řečišti (*rivi* a *flumina*). Zvláštního povolení státního nebylo třeba ku vystavění trvalých zařízení jako ku př. nádržek; avšak stát ve všeobecném zájmu dohlížel ku používání veřejných vod a mohl z ohledů na obecné blaho omeziti neb úplně zakázati jednotlivcům používání vod. Celá řada interdiktů poskytovala interestentům v žalobě populární (veřejné) prostředek právní, jímž bylo lze učiniti přítrž přehmatům jednotlivců.

I staroněmecké právo vykazuje celou řadu pravidel o používání vody; vykopané rybníky byly dle středověkého práva v soukromém vlastnictví držitelů pozemků nebo soukromém požívání sousedů, z výsosti zemské byl odvozován regál vodní (podobně jako v jiných odvětvích: regál horní, honební atd.), který však nesl na sobě dle partikulárních práv různý ráz. V jednotlivých státech německých vyhrazeno bylo zeměpánu každé intensivnější používání vody, v jiných státech vztahoval se však regál vodní toliko ku větším nebo mlýnským vodám; plavba po lodích a plětařství stěžovány četnými dávkami. Obmezováním a konečně odstraněním regálů získáno však pro obor práva vodního netoliko jasnějších hledisek, nýbrž odstraněn hlavně dosavadní konflikt mezi soukromoprávními nároky a právy zeměpánů, takže se ještě vytvořilo pouze výsostné právo vodní t. j. právo příslušející moci státní míti nejvyšší dohled ku používání vodstva ve veřejném zájmu a stanoviti při používání to určitá pravidla.

II. Rakouské zákonodárství vodní.

Již ob. obč. zákoník vykazuje značný počet zákonných ustanovení o používání vody; tak stanoví § 413, že stavbami vodními nesmí se měniti pravidelný tok řeky, že se jimi nesmí poškozovati plavba po lodích, mlýny, rybaření nebo jiná práva cizí, že vůbec nezbytno jest k vodním stavbám svolení úřadů politických. § 409 o. o. z. má zvláštní předpisy o škodlivých účincích tekoucích vod a o nárocích sousedů a držitelů břehů, jímž z toho vzchází škoda; §§ 407 a 408 o. o. z. upravují nároky právní, vytvoří-li se ostrov tím, že stáhne se zpět voda nebo vyschne; § 499 o. o. z. vytýká pravidlo pro ten případ, že by bylo nezbytno zříditi příkopy a (průplavy) stoky pro odvádění výtoků. Dv. dek. ze dne 23. října 1834 sv. 42, str. 239 sb. zák. pol. připouští právo vyvlastnění pro stavby vodní. § 854 o. o. z. posuzuje soukromé potoky tekoucí mezi sousedními pozemky jako domnělé společné vlastnictví dotyčných vlastníků pozemků, a § 477 o. o. z. vypočítává ve shodě s římským právem služebnostmi vodní.

Všecka tato ustanovení obč. zákoníka poukazují k tomu, že záhy již potřebí bylo vydati pro nejdůležitější obory práva vodního (pro používání vody a odvrácení vody) předpisy, které ovšem jevily se nedostatečnými následkem vzrůstajícího se rozvoje obchodu právního a zvýšením významu

vodstva ve všech oborech lidské činnosti. Nestačilyť jednak k tomu, aby s jedné strany náležitě ochránily kruh oprávnění jednotlivců zřetelem k veřejnému obecnému blahu, s druhé strany pak, aby zúplna uspořádaly kolidující nároky a náhradní spory vlastnictví a držby. Citěn byl nedostatek jednostranné kodifikace práva vodního, nebylo tu zvláštních předpisů pro řízení ve sporech práva vodního, spory kompetenční mezi soudy a úřady správními nebyly zjevem vzácným. Ježto nebylo tu přesných ustanovení práva vodního, ponecháno rozhodnutí ve většině případů dobrozdání úřadů; jmenovitě nedošla rozluštění otázka, pokud od případu k případu rozhodovati se má na základě práva soukromého nebo práva veřejného.

Vzhledem ku všechněm těmto okolnostem naléháno bylo již r. 1849 na prvním hospodářském kongresu ve Vídni, aby vydán byl řád vodní, jehož předním úkolem měla býti úprava zásad o všeobecném používání vody a soukromého vlastnictví k vodám. Osnova tohoto řádu vodního byla předložena k dobrozdání komorám obchodním a živnostenským, nedošla však u nich příznivého posouzení, a proto od ní upuštěno.

R. 1862 svěřeno přednostovi sekčnímu Karlu svob. pánu Weissovi z Teufenbachu vypracování nové osnovy; jeho práce byla pak předložena zemským úřadům ku odbornému prozkoumání a ku prozkoumání účastněných kruhů. Celý elaborát přikázán byl po některých návrzích na změnu ministeriální komisi povolané k tomu cíli ministerstvem obchodu, a komise ta provedla v několika částech důležité změny. Tato vládní předloha týkající se ustanovení zákona o právu vodním vyhrazených zákonodárství říšskému předložena byla nejprve ministrem orby hrabětem Potockim ve sněmovně poslanecké, v níž dospěla k druhému čtení dne 27. dubna 1869. I zde přetřásala se nejvíce otázka vlastnictví k vodě; již ve výboru poslanecké sněmovny uzavřen v této otázce formální kompromis mezi vládou a výborem, aby se mohla předloha dostat do sněmovny. Ve zprávě podotýká se, že předloženou osnovu zákona považovati sluší za kompromis mezi rozdílnými názory jednotlivých členů komitě o právní povaze vodstva, o veřejných a soukromých vodách a jich užívání, o povaze veřejného statku, kterouž žádají mnohé strany pro tekoucí vodu, o dozorčím a udílecím právu státu atd. Zpráva výboru poznamenává v této příčině: »Jakkoli s jedné strany hlavní důraz na to se kladl, aby jasně a určitě bylo vysloveno, že tekoucí voda o sobě jest statkem veřejným — přece mělo se za to, že není radno přijmouti tak přesnou větu, aby nenarazilo se na pojem soukromé vody a na jednotlivá zákonodárství zemská, a proto nepojímá se do zákona zásada podobná. Na druhé straně označováno za účel zákona o právu vodním: přivést ku praktické platnosti veřejnost tekoucích vod a nevytýkati všeobecných vět snadno dávajících podnět ku pochybnostem.« Co se týče otázky kompetence, opírala se osnova o pravidlo nyní uznané základními zákony státními, že zákonodárství v oboru zemědělství přiděleno jest zemským sněmům, kdežto říšská rada příslušnou jest, stanovití všeobecná vodítka a zásady pro zákonodárství vodní, jakkoli některé sněmy zemské jako: český, haličský, bukovinský, štyrský a tyrolský téměř výhradně osobovaly si veškeré zákonodárství vodní a upíraly říšské radě příslušnost ku vydání pravidel o právu vodním.

Poslanecká sněmovna provedla na této vládní osnově jen několik málo změn; osnova byla pak jí přijata dne 13. května 1869 a došedší sankce císařovy vyhlášena byla jako říšský zákon o právu vodním ze dne

30. května 1869, č. 93 ř. z. Zákon tento obsahuje 29 paragrafů a rozpadá se v VIII. oddíl; první oddíl jedná v §§ 1—6 o právní povaze vod (viz čl. Řeky); druhý obsahuje pravidla o používání veřejných vod v §§ 7—9 (viz čl. Vody, Plavení vorů, Plavba říční), III. oddíl vysvětluje používání a správu vod soukromých v §§ 10—18 (viz čl. Řeky, Zařízení zavodňovací, Expropriace v právu vodním), IV. oddíl pojednává v § 19 o oprávnění k rybolovu (čl. Rybolov), V. oddíl (§§ 20—25) upravuje vodní společenstva (viz tento čl.), VI. oddíl (§ 26) jedná o stavbách vodních (viz čl. Řízení vyzývací dle práva vodního, Expropriace v právu vodním a Stavby vodní), VII. oddíl (§ 27) přikazuje ustanovení prováděcí do kompetence sněmů zemských a oddíl VIII. vytýká v § 28 ustanovení, že §§ 15 a 16 říš. zákona vodního, jakož i pravidla V. oddílu nabudou působnosti v každé jednotlivé zemi korunní teprve tím okamžikem, kdy vydána budou nařízení vyhrbzená zákonodárství zemskému. Na základě §§ 18, 25 a 27 cit. zák. z r. 1869 vydány byly tyto zemské zákony vodní: pro Čechy ze dne 28. srpna 1870 č. 71 z. z., pro Moravu ze dne 28. srpna 1870 č. 65 z. z., pro Slezsko ze dne 28. srpna 1870 č. 513 z. z., pro Bukovinu ze dne 6. března 1873 č. 22 z. z., pro Dalmácii ze dne 7. března 1873 č. 32 z. z., pro Halič ze dne 14. března 1875 č. 38 z. z., pro Gorici a Gradišku ze dne 28. srpna 1870 č. 41 z. z., pro Istrii ze dne 28. srpna 1870 č. 52 z. z., pro Korutany ze dne 28. srpna 1870 č. 46 z. z., pro Krajinu ze dne 15. května 1872 č. 16 z. z., pro Rakousy Horní ze dne 28. srpna 1870 č. 32 z. z., pro Rakousy Dolní ze dne 28. srpna 1870 č. 56 z. z., pro Solnohradsko ze dne 28. srpna 1870 č. 32 z. z., pro Štýrsko ze dne 18. ledna 1872 č. 8 z. z., pro Tyroly ze dne 28. srpna 1870 č. 64 z. z., pro Terst ze dne 28. srpna 1870 č. 44 z. z., pro Vorarlberg ze dne 28. srpna 1870 č. 65 z. z.

Literatura. Znamenitým spisem jsou Randovy »Příspěvky k rakouskému právu vodnímu« (v Praze 1878, pak články v »Öster. Staatswörterbuch«, Vídeň, 1897); dále uvéstí sluší jako čelnější spisovatele v oboru tomtó Peyrera, dr. Lorenze, Kisslinga a j.

Právo zástavní.

I. Pojem a podstata.

Právo zástavní je věcné pojištění obligačního nároku, jímž věřitel nabývá práva uspokojiti se z určité věci, jestliže by nárok jeho v čas uspokojen nebyl. Obsah jeho záleží ve vynaložení hodnoty věci k uspokojení pohledávky a výkon tohoto právního obsahu přísluší věřiteli přímo vzhledem k věci, nezávisle od vůle vlastníka zástavy. Na této bezprostřednosti výkonu práva nemění se ničeho tím, že speněžení zástavy neděje se zástavním věřitelem, nýbrž soudem, soudním prodejem (exekuční dražbou). Toto soudní zasahování není nic jiného, než výkon práva věřiteli bezprostředně k věci příslušejícího, jež nastává jen z vůle jeho a není snad splněním závazku vyplývajícího pro vlastníka zástavy z poměru zastavení, k němuž by tento přivolil. Právě tato bezprostřednost výkonu práva činí právo zástavní právem věcným, avšak právem věcným, jež pojistiti má splnění nároku obligačního. Předpokládá pak právo zástavní vždy pohledávku, se kterou trvá a zaniká; není právem samostatným, nýbrž existence jeho podmíněna je existencí nároku obligačního (pohledávky), jehož pak je akcesí. Již zde třeba podotknouti, že není chybou, tvrdí-li se, že právo zástavní samo bez pohledávky není předmětem právního obchodu. Touto